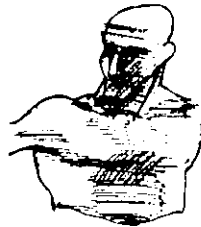

ویژه نامه جمعیت و نیروی انسانی

مقدمه بر ویژه نامه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جمعیت به راه خود، برنامه‌های توسعه به دنبال آن

ویژه‌نامه جمعیت و نیروی انسانی که سومین ویژه‌نامه فصلنامه «اقتصاد کشاورزی و توسعه» ما به شمار می‌رود تلاشی است در راستای ارائه تصویری از ساختارها و فرایندهای جمعیت شناختی در جامعه روستایی/بخش کشاورزی ایران. در این راه نیم‌نگاهی نیز به روند تغییرات جمعیتی در سطح جهان و در سطح ملی افکنده‌ایم. تاکنون موضوع جمعیت و تحولات آن همیشه زمینه‌ای بوده است که تصویرهای رشد، توسعه، فقر، برنامه، آسیب‌پذیری، عقب‌ماندگی اقتصادی، فرهنگی، جنگ و بیماری‌های فراگیر بر آن نقش می‌بسته است. امروزه مسائل اساسی و پراهمیت حال و آینده بشریت بر این زمینه بازتاب می‌یابد و تصویری درشت را تشکیل می‌دهد که به عمده‌ترین داسگرانی بشر برای آینده بدل شده است. جهان امروز، برخلاف گذشته کمتر دلمشغولی جنگ و ویرانی، و بیماری‌های فراگیر را دارد و بیشتر نگران روند فزاینده رشد جمعیتی است که روز به روز منابع موجود را بیشتر در کام خود فرو می‌برد. سرانجام امروزه دریافته‌ایم که شناخت روند تحولات جمعیتی، پیشبینی و کنترل آن تنها راه چاره‌گذر از تنگناهای آینده است. کنفرانس جهانی قاهره با عنوان «جمعیت و توسعه» نیز در واقع بازتاب همین دریافت جهانی بود.

در کشور ما، اگر چه تحولات جمعیتی از همان چارچوب تحولات جهانی جمعیت پیروی می‌کند، اما دست کم در دو دهه گذشته روندی پر شتاب‌تر داشته است. به گونه‌ای که از بسیاری جهات مثل رشد فراتر از $\frac{2}{9}$ درصد دهه ۱۳۵۵ - ۶۵، جوانتر شدن نگران‌کننده جمعیت و ... گوی سبقت را از همه جهان ربوده است. اما به رغم این تحولات نامطلوب، جامعه پژوهشی جز نقد و بررسی، در راه شناخت چند و چون تحولات نگران‌کننده جمعیت هیچ نکوشید، و جامعه برنامه‌ریز، شناسایی عوامل تولید و تعیین نیازهای تکنولوژیکی را بر سازماندهی دست اندر کاران تولید و برنامه توسعه، یعنی جمعیت برتر دانست. نتیجه‌ای که از پیوند این دو جریان پدید آمد این بود که جمعیت به راه خود برود و برنامه‌های توسعه سر به دنبال آن.

در بخش کشاورزی/جامعه روستایی، فشار جمعیت بر برنامه توسعه روزافزون بوده و هست. به رغم تغییر قدر نسبی جمعیت شهری و روستایی، قدر مطلق جمعیت‌های روستایی طی دهه‌های گذشته پیوسته افزایش یافته است. این افزایش جمعیت در بخش، پیامدهایی داشته است که از مهمترین آنها می‌توان از فشار بیش از حد بر منابع، ناممکن بودن انباشت سرمایه در بخش، خرد شدن فزاینده زمین و عدم امکان یکپارچه سازی آن نام برد. در واقع افزایش کمی جمعیت‌های روستایی در جهت عکس توسعه در بخش کشاورزی عمل می‌کند. با اینهمه، هنوز علل فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی تحولات یادشده، شناخته نشده است و تا سرمنزل شناخت نیز راهی بس دراز پیش رو داریم. ویژه‌نامه جمعیت و نیروی انسانی که در مرکز مطالعات برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و با یاری جستن از همکاران دور و نزدیک این مرکز تهیه شده است، شاید گام کوچکی باشد در مسیر شناخت برخی ابعاد و پارامترهای اولویت دار در بخش کشاورزی و برنامه‌ریزی. برای برداشتن این گام کوچک بسیاری کسان یاری رسان بوده‌اند که لازم است از آنان سپاسگزاری شود.

از رئیس مرکز مطالعات برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی جناب آقای مهندس مجتبی ثقفی به خاطر یاوریه‌ها، حمایتها و پشتیبانی‌هایشان در انجام این مهم تشکر و قدردانی می‌شود. گروه جمعیت و نیروی انسانی همچنین مرهون یاوریه‌های همکاران محترم آقایان دکتر غلامرضا حیدری معاونت محترم مرکز و مهندس جواد نیازی است. همدلی‌های کسانی که با نوشتن مقالات ویژه‌نامه، انتشار آن را ممکن ساختند فراموش ناشدنی است. سرانجام، سپاس بیدریغ خود را نثار کسانی می‌کنم که سهمی انکارناپذیر در شکل‌گیری این ویژه‌نامه دارند. از جمله آقایان جمشید ارجمند، محمود غفاری‌مهر و ابراهیم ابراهیمی که تمام فرایند سنگین ویرایش، بازخوانی و همه مراحل چاپ این ویژه‌نامه بر دوش آنان بوده است. بی‌لطف این عزیزان انجام این مهم ممکن نبود.

یابیز ۱۳۷۳ - گروه جمعیت و نیروی انسانی

فرهاد ماهر

